

XIII ғасырдың I жартыжылдығында қазақ даласы көшпелі тайпалардың шапқыншылығына ұшырады. Жаулаушылар бұл жерде жаппай террор және күш қолданып, барлық облысты қаңыратып, қалаларды қиратты. Араб және парсы тарихи шығармаларында әр түрлі елдегі 30 шақты қалалардың тұрғындарының барлығы өлтірілгендігі туралы айтылады. Олардың қатарына 3 оңтүстік Қазақстан қалалары кіреді: **Отырар, Сығанак, Ашнас.**

Әңгіме қай шапқыншылық туралы?

Сабақтың мақсаты: монғол мемлекетінің құрылуы туралы, монғолдардың Орта Азия мен Қазақстанды жаулап алуы жайында білу.

Сабақтың міндеті:

- **Білімділік :** оқушыларға монғол мемлекетінің құрылымы туралы ақпарат беріп, Шыңғысхан туралы жақынырақ білу.
- **Тәрбиелілік :** азаматтыққа, патриотизмге тәрбиелеу, өз елінің тарихына деген оқушылардың қызығушылығын арттыру.
- **Дамытушылық :** оқушылардың танымдық белсенділігін арттыру, ойлау қызметін белсендіру, фактілер келтіріп, талдау білігін логикалық өрлету.

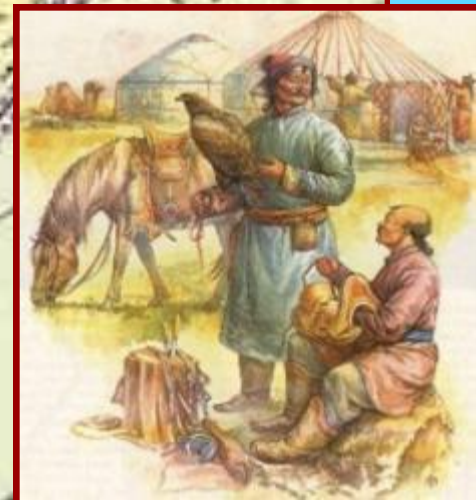
Монғол мемлекетінің территориясы

Байкал көліне дейін

Енисейдің жоғарғы ағысы мен Ертіс өзеніне дейін

Гоби шөлінен

Орталық Азиядан

XI–XII ғғ монғол тайпалары қазіргі Монғолияның шығыс бөлігіндегі Керулен мен Онон өзені бойындағы даланы мекен еткен. Олардың батыстағы көршілері – **керейттер**, батыста Алтай тауының етегінде – **наймандар**, солтүстікте Байкал көлінің маңында – **меркіттер**, оңтүстікте – **татарлар**.

Монғолия табиғаты

Монғол даласының
типтік ландшафы

Монғолдардың басты
шаруашылығы
қандай болды?

Монғол даласының
жануарлар әлемі

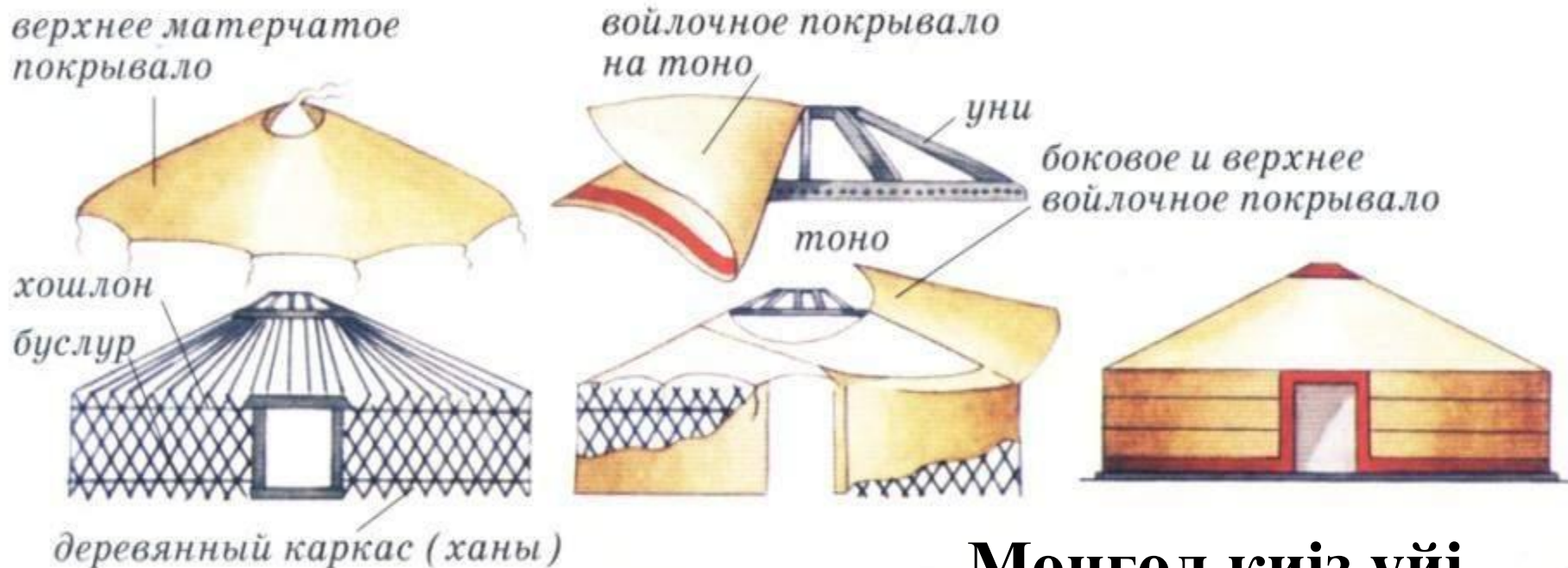
Джейран

Құландар

Монғолдар өмірінен қысқаша ақпарат

1. Монғолдардың басты шаруашылығы – **көшпелі мал шаруашылығы мен аңшылық.**
2. Олар **жылқы** мен **кой** өсірген.
3. **Киіз үйде** өмір сүрген.
4. Басты азығы— **ет** пен **қымыз** (кобылье молоко).
5. Монғолдардың басты байлығы - **мал** мен **жайылым.**

Монғол киіз үйі

Әрбір монғол **бақташы,**
аңшы және **жауынгер**
болған, 3 жасынан атқа
қонған, 10 жасынан
садақ, найза ұстап, арқан
тарта білген.

Қазіргі
МОНҒОЛ →
аңшысы.

Тұлғаны таны

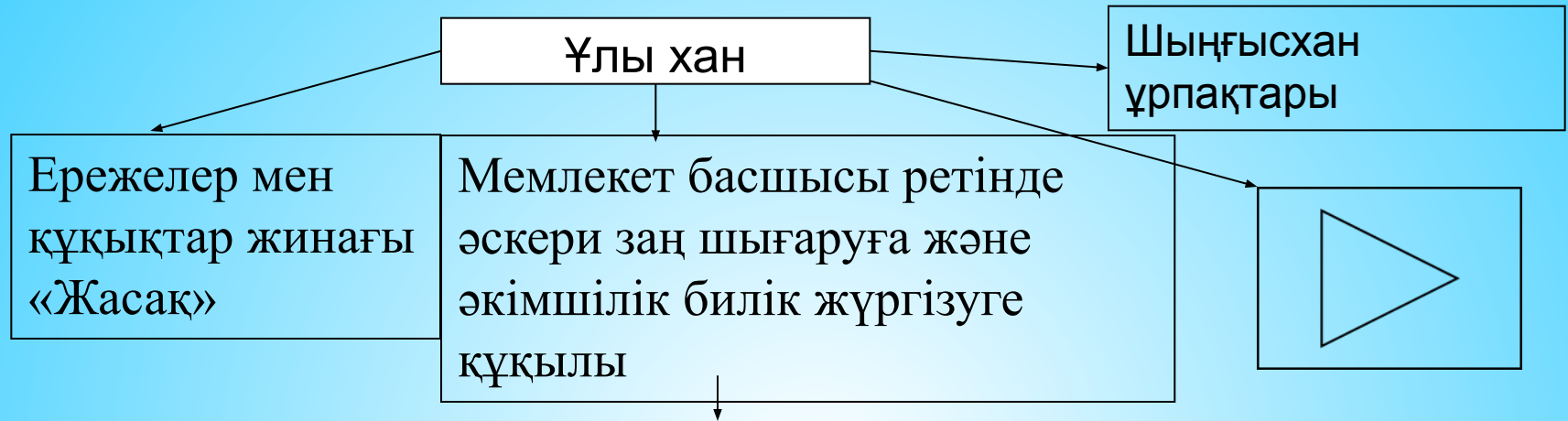
تۇلغانى تانى

1155 жылы бала Темучин дүниеге келді. Кейін ол Шыңғыс хан есімімен танымал болды.

Әкесі – Есугей баһадүр, қият руынан, анасы – олқұн руынан шыққан.

Монғол мемлекетінің саяси құрылысы

Құрылтай

Монғол империясының саяси өмірінде Шыңғыс ұрпақтарының жалпы империялық жиналысы. Жоғарғы орган, онда әскери мәселелер мен ішкі саясат, Шыңғыс ұрпақтары арасында өлкелерді бөлу мәселесі шешілді. Жиналыс көктемде шақырылды.

1259 жылы Мөңке қаған өлгеннен кейін жалпымонғолдық құрылтайлар шақыру тоқтатылды. Құрылтайдың орнына **ақсүйектер кеңесі** шақырылды. «Кеңес» сөзінің 2-ші мағынасы «той» дегенді білдіреді. «Тойға» Шыңғысхан ұрпақтары, әскербасылар, билеушілер мен есімі әйгілі әйелдер қатысты. 1269 жылы осындай басқосу Талас өңірінде өтті.

Монғол мемлекетінің саяси құрылысы

Ұлы хан

тек ең батыл,
тәжірибелі жауынгер
бола алды.

Ережелер мен
құқықтар жинағы
«Жасақ»

Мемлекет басшысы ретінде әскери
заң шығаруға және әкімшілік билік
жүргізуге құқылы

Құрылтай

Монғол империясының саяси өмірінде Шыңғыс ұрпақтарының жалпы империялық жиналысы. Жоғарғы орган, онда әскери мәселелер мен ішкі саясат, Шыңғыс ұрпақтары арасында өлкелерді бөлу мәселесі шешілді. Жиналыс көктемде шақырылды.

құрылтай империя әміршісінің билігін шектеді.

1259 жылы Шыңғысхан өлгеннен кейін жалпымонғолдық құрылтайлар шақыру тоқтатылды. Құрылтайдың орнына **ақсүйектер кеңесі** шақырылды. «Кеңес» сөзінің 2-ші мағынасы «той» дегенді білдіреді. «Тойға» Шыңғысхан ұрпақтары, әскербасылар, билеушілер мен есімі әйгілі әйелдер қатысты. 1269 жылы осындай басқосу Талас өңірінде өтті.

Шыңғысхан реформалары

Мемлекеттің басты заңы –

«Жасақ»

1-ші бөлім

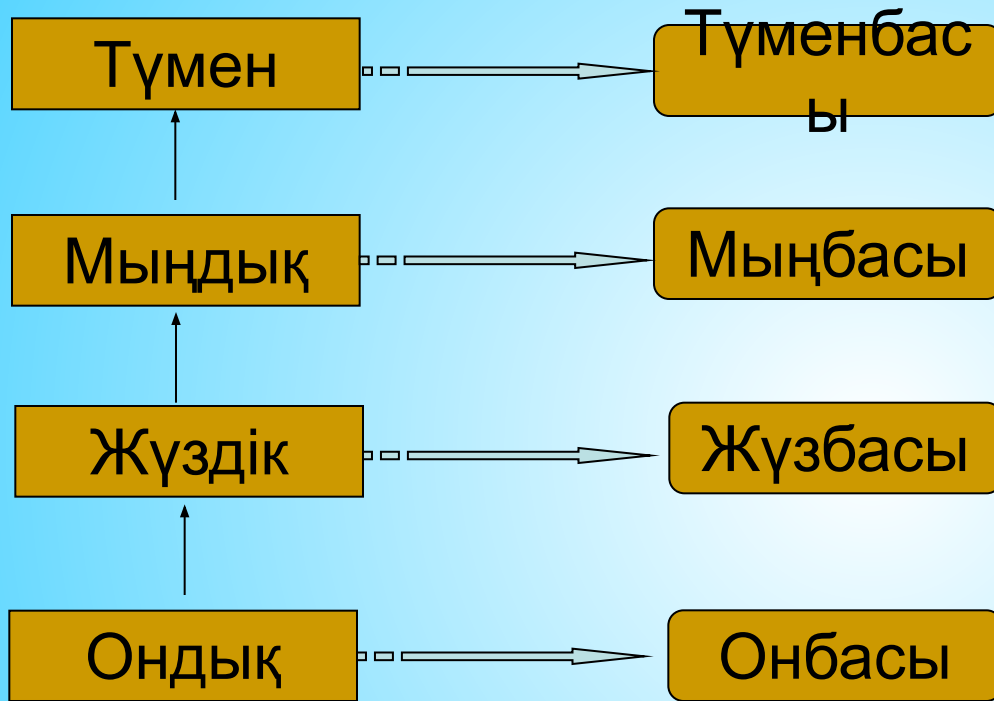
Шыңғысханның өзі айтқан нақыл сөздер мен ел басқарудағы басты мәселелер жөніндегі шешімдерден тұрды.

2-ші бөлім

әскери, азаматтық істерді орындаудағы заңдар мен оларды орындамағандарды жазалау ережелерінен тұрды.

Шыңғысхан реформалары.

Әрбір монғол тек қана соғыс кезінде емес жай өмірде де ондықпен бірге жүретін болған

*Шыңғысханның
Қазақстан, Орта
Азия, Кавказ
жерін жаулап
алуы*

1203-1206

жж.

Монғолдардың Қазақстанды жаулап алуы

1218 ж.	Жетісу жеріне еніп, Отырарға сауда керуенін аттандырады.
1219 ж.	150 мың әскер Ертіс, Сырдарияға аттанады. Отырарды қоршау.
1220 ж.	Отырардың жау қолына көшуі
1219-1220 жж.	Сыр бойындағы қалалардың толығымен монғолдарға бағынуы
1219-1224 жж.	Қазақстан мен Орта Азияны монғолдар толық жаулап алды.

Сұрақтар:

- 1. Сыр бойындағы қалалардың толығымен монғолдарға бағынуы**
- 2. Қазақстан мен Орта Азияны монғолдар толық жаулап алды?**
- 3. Отырар қаласын қорғаушылардың ерлігі туралы не білесіңдер?**
- 4. Жетісу жеріне еніп, Отырарға сауда керуенін аттандырады?**
- 5. Отырардың жау қолына көшуі ?**

Шыңғысханның ендігі жорықтары

*Шыңғыс хан Орта Азияны
жаулаған соң, Ауғаныстан,
Солт. Үндістан, Солт.
Иран мен Кавказ жерін
жаулап алды.*

1223
р.Калка

**1223 ж. монғолдар
Калка өзеніне
шықты.**

- Шыңғысханның ұлдары мен қолбасшыларының жорықтары
- Батый хан мен оның қолбасшыларының жорықтары 1236-1242 ж.
- Монгол шапқыншылығын тоқтатқан Бейбарыс сұлтан жорықтары

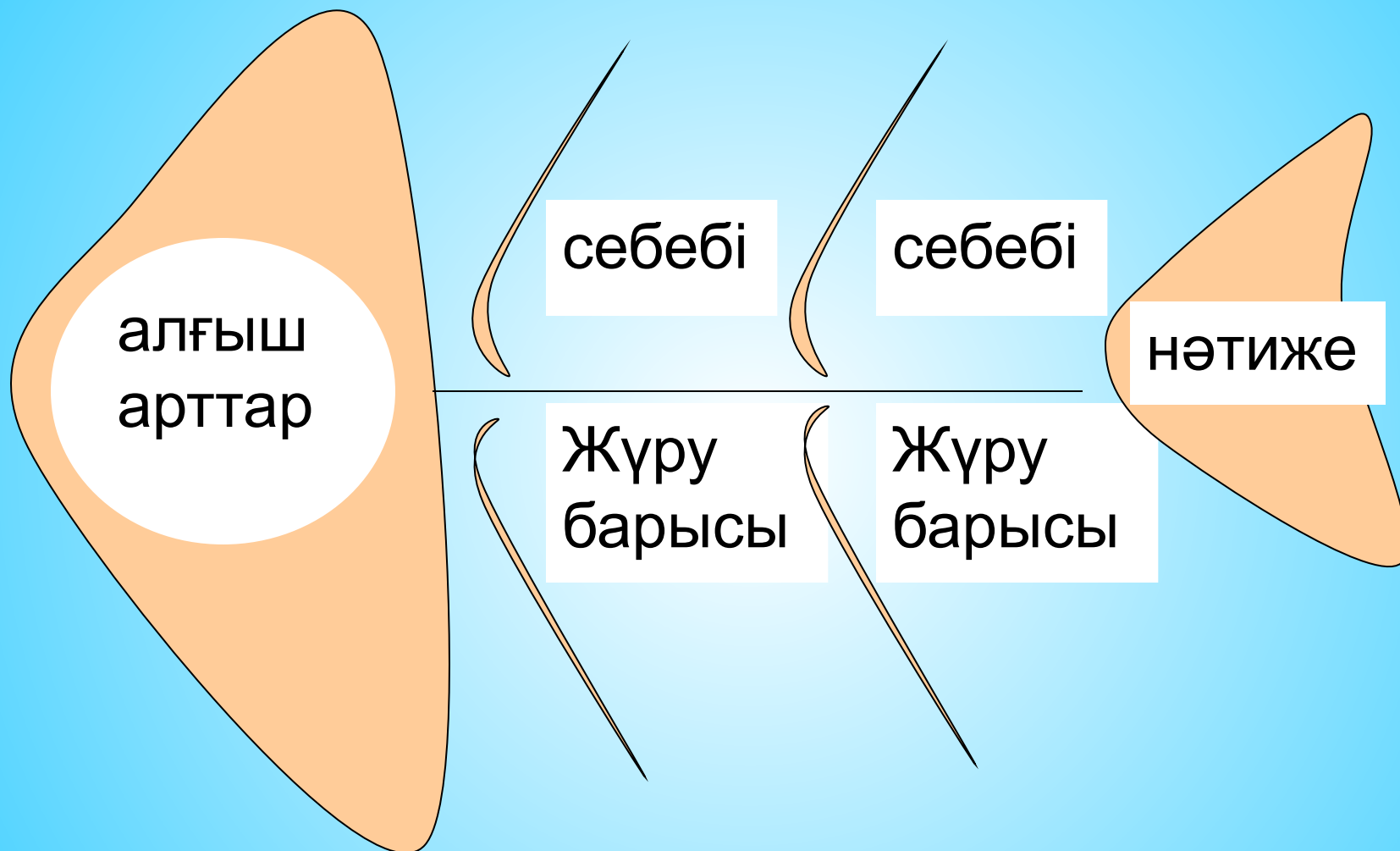

**1227 жылы 72 жастағы
Шыңғысхан аңға шығып,
жылқыдан құлап, мертігіп,
кейін қаза тапты..**

**Монғол империясын оның ұлы
Үгедей басқарып қалды.**

«Балық қаңқасы»

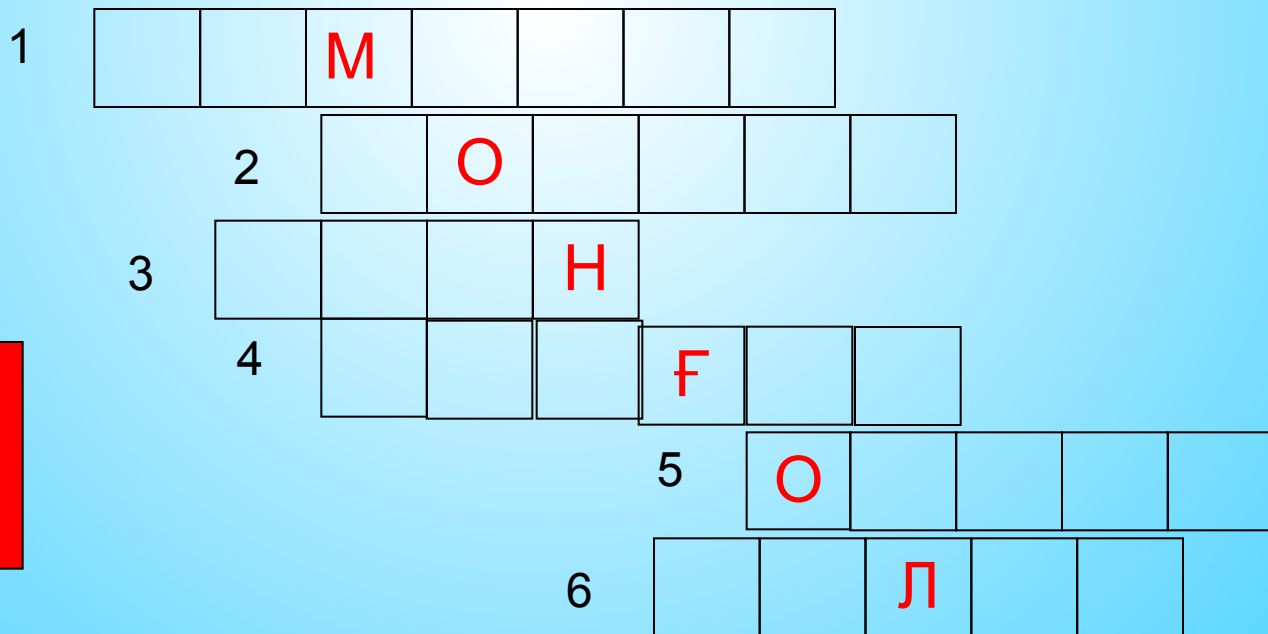

1. үй тапсырмасы
2. Эстетика
3. топтың белсенділігі

Сөзжұмбақты шеш.

1. Шыңғысханның шын есімі?
2. Орта Азиядағы ірі мемлекет?
3. Монғолияда құрылтай қай өзеннің жағалауында өткен?
4. Монғол империясын Шыңғысханнан кейін басқарып қалған ханның ұлы кім?
5. 6 ай жауға алынбаған Қазақстан қаласы?
6. Қай өзеннің бойында орыс – қыпшақ әскерлері монғол – татар әскерлерімен кездесті?

Үй тапсырмасы § 36

Монғол – татар
шапқыншылығы.

Сабак сіздерге ұнады ма? Несімен
қызықты, есте сақтарлықтай, ерекше?
Какой урок мы вынесем из этого урока?
Мен сабақта кім болдым?

- «ТЫҢДАУШЫ»
- «ОЙШЫЛ»
- «ҚАТЫСУШЫ»
- «ЗЕРІГУШІ»

